

ДЖОН ХЮЗ-УИЛСЪН

ЗА РАЗУЗНАВАНЕТО

история на шпионажа
и тайния свят

Copyright © 2016 by John Hughes-Wilson
First published in Great Britain in 2016 by Constable,
an imprint of Little Brown Book Group

© Антония Стоянова, превод, 2017 г.
© Стефка Иванова, корица, 2017 г.
© Книгоиздателска къща „Труд“, 2017 г.

ISBN 978-954-398-523-4

ДЖОН ХЮЗ-УИЛСЪН

ЗА РАЗУЗНАВАНЕТО

история на шпионажа
и тайния свят

Превод от английски
Антония Стоянова

КНИГОИЗДАТЕЛСКА КЪЩА
„ТРУД“

В памет на:

Виктор Андерсен

Британски разузнавателни служби

Вал Хелър

Разузнавателна агенция към Министерството на отбраната на САЩ

майор Андрю Найтингейл

Разузнавателен корпус и Полк на Специалната въздушна служба

полковник Джон К. Мун

Американско военно разузнаване

полковник Оливър Томас

Разузнавателен корпус

Латинският израз *sub rosa* означава „под розата“ и се използва в английския за тайна, поверителна информация.

Розата като символ на мълчание се използвала още в Древен Египет. Римляните често слагали роза над масата, на която водели дипломатически преговори. През Средновековието на решетките на изповедалните понякога резбовали петлистни рози в знак, че казаното вътре ще остане в тайна. А в дворците на Хенри VIII стилизирана Тюдорова роза украсявала тавана на заседателните зали, в които се вземали поверителни държавни решения.

Сега розата се използва от много народи като символ на разузнаване и сигурност.

ПРЕДГОВОР

ЗА ТАЗИ КНИГА

Тази книга води началото си от „Най-големите гафове в света на военното дело и на разузнаването“, написана през 1999 г. Тя се продаде в голям тираж и през 2004 г., след атентата срещу Световния търговски център и нахлуването в Ирак, излезе второ, преработено издание. То също пожъна невероятен успех и аз бях едновременно изненадан и въодушевен да разбера, че книгата е била преведена на шест езика, включително турски и японски, и се е превърнала в препоръчително четиво на разузнавателни агенции, както и в учебник за редица университетски курсове по разузнаване.

Но от 2004 г. насам настъпиха много промени и в тази нова книга, която е далеч по-голяма по обем от предшествениците си, съм се опитал да уловя някои от тези промени и да оценя въздействието им, за да дам на читателите много по-широк поглед върху темата за разузнаването. Оттам и заглавието ѝ: „За разузнаването“. Но за разлика от монументалния трактат на Клаузевиц от 1832 г. „За войната“ този труд има за цел да избегне слабостите на вече остарелия немски *meisterwerk*.

Като за начало, той е предназначен да бъде *четивен*. За една книга това е много важно. Би ми било интересно да разбера колко души всъщност са прочели всичките осем тома и всичките сложни изказвания на Фон Клаузевиц на оригинален немски. Подозирам, че също като комунистическо-социалистическата библия „Капиталът“ много малко хора всъщност са чели и вникнали в дълбоките мисли на автора, камо ли пък да са доловили езиковите тънкости и нюанси на текста.

По тази причина „За разузнаването“ няма за цел да бъде задълбочена академична разходка през исторически събития, за да

се достигнат някакви всеобхватни и прозорливи заключения, до които читателят напълно се е загубил в гъсталациите на философията и Хегеловата диалектика. Книгата по-скоро има за цел да представи съвременен анализ на разузнаването в близкото минало и въздействието, което то е оказало върху значими събития. Там, където е било възможно, детайлно са анализирани проучвания по случая и безспорни примери в търсене на отговори, а не просто са изложени недовършени метафизични размисления, така характерни в „За войната“. Имаме още много да учим от неуспехите в разузнаването, както и от успехите му.

Все пак „За войната“ и „За разузнаването“ споделят една обща цел. По думите на самия Фон Клаузевиц отпреди много, много време: „Да напиша книга, която няма да бъде забравена след две-три години“.

Повечето от нас са чели съобщения в пресата и книги за събитията, описани в следващите страници, но малко от нас са видели тези събития „отвътре“. Погледът отвътре показва знание, а знанието е *сила*.

Като казвам „отвътре“, нямам предвид гледната точка на политици или други социални групи като високопоставени държавни служители или онези светила на журналистиката, които често започват мемоарите си с думите „Както ми каза президентът...“.

Истинската „вътрешна информация“ представлява разузнаването *по време* на събитията. Именно това тайно разузнаване обуславя събитията и превръща хората, взели съответните решения, в герои или злодеи. Тази книга се опитва да повдигне завесата и да разкрие какво наистина се е случило зад кулисите в света на разузнаването по време на някои от най-известните военни събития в историята ни. Опитва се да покаже защо са били взети добрите или лошите решения от популярни или не толкова популярни личности съгласно секретната информация, с която са разполагали в онзи момент. Книгата изтъква груби грешки на разузнаването (усърдно прикрити от данъкоплатците, които платили за тях) по простата причина, че те са по-интересни от далеч по-многобройните успехи на разузнаването.

Книгата също така разкрива безброй измами, лъжи и прикрития. Не всички от тях са били извършени, за да заблудят противника. Обръщането на камъни несъмнено хвърля светлина върху някои създания в сянка. Много служители на разузнаването и представи-

тели на властта от всякакви режими предпочитат да държат ролята и решенията си в тайна, за да опазят кариерата и начина си на живот. Това гарантира доходите им, общественото им положение и пенсиите им. Поверителността е всичко за тях и в повечето случаи тя не е мотивирана от „националната сигурност“. А стремежът им да прикриват нещата често е окуражаван от политическите им покровители.

Единствените хора, които ги превъзхождат в това, са началниците им, същите високопоставени държавни служители и „силовици“, които просперират наравно с тях, знаейки, че достъпът до секретна информация им дава изключителната облага на любовница или харем: власт без отговорност. Но също като политическите си покровители добрите служители на разузнаването трябва да могат да отстояват убежденията си и да са готови да поемат отговорност за своите съвети. Разузнаването в крайна сметка предсказва най-вероятното бъдеще, а не просто осведомява загрижените началници за последните събития. Това е работа на новините. CNN, BBC, Fox, Sky News и сегашните социални медии предоставят денонощни новини много по-добре от която и да е разузнавателна агенция, както всеки професионален съвременен служител на разузнаването знае. Когато обаче на карта са заложили кариери, това правило трудно се следва.

Ако трябва да предложи мотото за всеки служител на разузнаването, без колебание бих цитирал фразата от 50-те години на XX в. на Американския благотворителен комитет на приятелите (квакерска организация): „Казваме истината на властта“. Тази фраза оттогава се асоциира с британската държавна служба. Да можеш да дадеш честен и обективен съвет на министрите, винаги се е смятало за нещо, което всички безпристрастни държавни служители и офицери от разузнаването трябва да могат да правят. За жалост, със съучастничеството си в скандала с използването от Тони Блеър и Алистър Кембъл подвеждащо (направо нагласено) разузнавателно досие, за да убедят парламента и британския народ да влезе във войната с Ирак през 2003 г., недотам анонимните разузнавателни бюрократи от Уайтхол разочаровали колегите – и сънародниците – си.

Книгата има за цел да представи достъпен и четивен разказ на събитията, които описва, придружен от размисли върху това, как тези събития са възникнали и са се развили. Тя си проправя деликатен път между усърдно проучената и подробна академична

дисертация и тривиалната, лекомислена (а често и неточна) популярна журналистика.

За написването на тази книга получих съдействие от директора и персонала на Кралския институт на обединените служби в Уайтхол. Различни членове на работната група по разузнаване в гореспоменатия институт изказаха безценни предложения по различни теми през годините. В частност професор Кристофър Андриу и вече покойният (и незаменим) професор М. Р. Д. Фут оказаха силно влияние, както и колегите им професор Ричард Олдрич и професор Гари Шефилд. Архивите на разузнавателния полк уточниха много ключови детайли. За подробности по Виетнам дължа огромна благодарност на дългогодишните ми приятели и колеги от Америка, и по-специално на покойния полковник Джон Мун и полковник Джон Робинс от Армията на Съединените щати за проницателните им коментари относно моите чернови за събитията в Америка, както и за непубликуваните им спомени за Тет. Покойният Вал Хелър от Разузнавателната агенция към Министерството на отбраната на САЩ допринесе с редица честни и откровени коментари за борбите за територия между различните разузнавателни агенции в Америка.

Много други хора от разузнавателния свят от няколко националности ми помогнаха както официално, така и неофициално. Дължа особена благодарност на Андреас Кампомар, който доскоро работеше в „Констабъл и Робинсън“ (сега Литъл, Браун), за това, че видя нуждата от нова, по-всеобхватна книга за разузнаването, а също и на Анди Хейуърд, доайен в лондонското книгоиздаване, за това, че пръв предложи идеята. За зоркия професионален преглед на ръкописа и избягването на всякакви „фалове“ изказвам огромна благодарност на редактора ми Джош Айърланд, който старателно провери текста и направи безброй ценни предложения за подобряването на крайния продукт. Никой автор не обича да убиват творението му. Но Джош беше изкусен ексекютор на любим – но излишен – текст.

Всякакви грешки и премахвания обаче са мои, както и изразените мнения. Те представят широкия кръгозор на над четиресетгодишна работа с – и размисли върху – разузнаването по принцип и военното разузнаване в частност. Това в никакъв случай не е теоретичен текст за международни отношения. „За разузнаването“ дава на читателя широк поглед върху една обширна тема, преминавайки от библейските шпиони до модерните сателити и кибервойната.

Всяка една от засегнатите теми може да запълни отделна книга, а в много случаи вече е запълнила цели рафтове. Главите в тази книга имат за цел да дадат на читателя достъпен, добре информиран поглед върху различни теми, с много тайни и формалности. Защото преди всичко „За разузнаването“ е писана както за обикновения читател, така и за професионалния разузнавач.

Искрено се надявам и двете страни да извлекат полза от моя труд.

Джон Хюз-Уилсън, Кипър, 2015 г.

ПЪРВА ЧАСТ

ВЪВЕДЕНИЕ
В ОБСТАНОВКАТА

ГЛАВА 1

МАЛКО ИСТОРИЯ

Ако не познаваш нито врага, нито себе си, ще губиш всяка битка.

Сун Дзъ, „Изкуството на войната“

Разузнаването съществува още от зората на човечеството. Да знаеш къде се намира врагът ти, с какви сили разполага и какво възнамерява да прави, би било от полза дори за най-безразсъдния и твърдоглав политик или военачалник.

Всеки голям пълководец в историята е разчитал на добро разузнаване, за да засили бойната си мощ или да съобрази кога и къде да удари. А онези, които не сполучили в разузнаването, били обречени на поражение, смърт и позор.

Някои смятат разузнаването за „втората най-древна професия“, но експертите го определят дори като първа, защото знанието за това, къде се намира врагът ти, и нуждата от самосъхранение и оцеляване стоят над всички останали потребности. Птичката, която ловува червеи в градина, пълна с котки, знае най-добре.

Но какво е разузнаването и откъде води началото си?

В Библията се крият първите доказателства за военно разузнаване, или по-конкретно прочутият завоевателен поход на Мойсей в днешен Израел. След изхода от Египет в недружелюбната изгаряща пустош на Синайската планина странстващите племена трябвало да се заселят някъде, където има обилна вода, плодородна почва и зелени дървета. Израилтяните знаели точно къде да се обърнат за помощ в трудни моменти, както казва Старият Завет:

И рече Господ на Мойсея, думайки: прати от себе си люде да разгледат Ханаанската земя... Изпрати ги Мойсей да разгледат Ханаанската земя и им рече... И обгледайте земята каква е, и народа, който живее там, силен ли е, или е слаб, малоброен ли е, или е многоброен? Каква е земята, дето той живее, добра ли е, или

лоша? И какви са градовете, в които живее, в шатри ли той живее, или в укрепления...

Или, казано на съвременен език, Мойсей поставил своите „разузнавателни изисквания“.

Библията изобилства от подобни разкази за военна храброст, битки, заблуди и най-вече събиране на информация. Това не е учудващо, тъй като много съвременни учени смятат, че избраният бог на юдеите Йехова произхожда от бога на войната в еврейския пантеон. По-късно последователят на Мойсей Исус Навин изпратил двама съгледвачи да проучат укрепения град Йерихон. Според библейската история двамата съгледвачи били укрити от гостоприемна блудница на име Раав – първото, но в никакъв случай не и последно, доказателство за сътрудничеството между двете „най-древни професии“. Издадени от доносник, юдейските шпиони напускат града с помощта на Раав, заради което къщата и животът ѝ били пощадени, когато добре осведомената еврейска армия покъсно обсажда и превзема Йерихон. Това е класически пример за разузнаване в действие.

Друг старозаветен пример е историята на Далила, най-старият документиран случай на „подставяне на жена“, или както КГБ биха я нарекли – „лястовица“. Филистимците сметнали, че тя е идеалното средство, с което да подмамят непобедимия водач на израилтяните Самсон, и Далила прелъстила еврейския герой. Самсон ѝ издал тайната на своята сила (косата му), преди да потъне в дълбок сън. Внимателно остриган от бръснар и не толкова внимателно ослепен от филистимците, Самсон гнил в плен, преди да събори колоните – и покрива – на затвора върху мъчителите си, щом косата му пораснала отново. Тази история предупреждава за силата на жените и слабостта на мъжете пред тяхната съблазън.

Има и друг, по-конкретен пример за древното разузнаване в действие. На стената на храма Карнак в Египет е нарисувана историята на победоносния поход на Тутмос III срещу въстаналите през 1488 г. пр. Хр. сирийци. Бързите действия на фараона воин за потушаване на бунта станали възможни благодарение на тайните му агенти в Мегидо. Шпионите под прикритие там забелязали, че кадешката армия се разраства на север, и незабавно потеглили на юг, за да предупредят египетския преден пост в Тюру (близо до днешен Порт Саид) за подготвящото се нападение месеци преди бунтовниците да предприемат ход срещу своя нов млад фараон.

Според гръцкия летописец Херодот, когато Хистией Милетски бил изпратен в двореца на цар Дарий, персийците го взели за шпионин, инструктиран да докладва за всяка слабост в Персийската империя. Бил поставен под домашен арест и всичките му връзки с дома били прекъснати. Въпреки това Хистией разбрал кое е слабото място на персийското управление, но как можел да пробие забраната за писма и пратеници, която персийците му наложили, и да го каже на сънародниците си гърци?

Решението на Хистией било просто. Той отрязал косата на един свой слуга, татуирал важното съобщение на голия му скалп и изчакал косата му да порасне отново. После изпратил слугата въщи. Хората на Дарий го пуснали, без изобщо да подозират, че главата му носи важното послание: „Хистией ви заповядва да вдигнете йонийците на бунт срещу Дарий“. Този трик подействал. Обикновеният слуга се върнал въщи, носейки важната информация не в главата си, а на главата си.

Легендата разказва, че изцапаният от пътя прислужник бил заведен при зетя на Хистией Аристагор и отправил към него странната молба: „Гъстът ви Хистией ви заповядва да обръснете главата ми...“. Гърците взели под внимание посланието и Аристагор подтикнал йонийските васали на Дарий да се надигнат срещу не особено любимия си сюзерен. Ако не друго, тази историята подчертава нуждата от предаване на много точни и кратки тайни съобщения. Все пак върху човешкия скалп няма място за повече.

Първият известен автор по темата за разузнаването в древния свят е Сун Дзъ, велик пълководец и правителствен чиновник, който живял и водил битки около провинция Жълтата река в Уу към 500 г. пр. Хр. – много преди възхода на Рим. Като много професионални войници преди и след него, Сун Дзъ осъзнавал, че войната е нещо повече от едно сражение. Към края на своята кариера той написал класическото съчинение „Изкуството на войната“ (Пинг Фа), което поставя силен акцент върху разузнаването.

Осъзнавайки, че всеки приличен и добре ръководен враг рядко ще прояви благоволенieto или любезността да се подчини на желанията му (а може дори да има свои собствени неприятни идеи), Сун Дзъ размишлявал задълбочено върху разузнаването и го направил приоритет не само за войници, но и за държавници.

Сун Дзъ разделя „разузнавателните агенти“ на пет основни групи:

1. Местни жители.
2. Правителствени служители от вражеския лагер, които биха предали правителството си, за да останат на постовете си.
3. Вражески шпиони, които могат да се провербуват и използват за дезинформация.
4. Обречени шпиони, които могат да бъдат пожертвани, за да заблудят врага с фалшиви данни.
5. Шпиони, които могат да проникнат при врага, да оцелеят и да предават точни сведения от вражеския лагер.

Сун Дзъ осъзнавал, че малкото средства, вложени за разузнаване в мирно време, са вид инвестиция: застраховка, че няма да се похарчи многократно повече, ако – или когато – избухне война. За Сун Дзъ доброто разузнаване в мирно време било също толкова важно за националната отбрана, колкото и армия, потеглила на война – и по-евтино при това...

Философията му ясно изтъква колко е важно разузнаването, или „предварителната осведоменост“:

Онова, благодарение на което мъдрият владетел и добрият пълководец са способни да нанесат удар на врага, да го сразят и да извършат небивали подвизи, е предварителната осведоменост. Тази осведоменост не може да се постигне чрез допитване до богове и духове, нито да се придобие от предходен опит, нито да се извлече от заключения. Сведения за обстановката при врага могат да ни дадат само други хора.

Разсъжденията на Сун Дзъ за разузнаването в никакъв случай не били изолирани примери от мъдростта на Ориента. Век по-късно в Индия индийският държавник и философ Чанакя, пръв съветник и министър-председател на император Чандрагупта и основател на Маурийската империя, известен още под псевдонима Каутиля, обяснява как събирането на разузнавателни сведения е най-добрият начин да се гарантира сигурността на държавата и да се подкопаят устоите на врага. Каутиля, наричан още „Индийският Макиавели“, имал безкомпромисни възгледи за това, как да бъде успешен владетел и колко е важно доброто разузнаване. През IV в. пр. Хр. той ги изложил писмено в своя трактат „Арташастра“.

Съществуват безброй други примери за важноста на разузнаването в древността. Разказва се, че Митридат, младият цар на

Понт, е прекарал седем години от юношеството си в странствания из Мала Азия, събирайки информация по улиците и пазарите, облечен като камилар или търговец, преди да седне на престола на двайсет и една годишна възраст. След това начело на малка, но добре обучена армия през 88 г. пр. Хр. той нанесъл съкрушителен удар на Мала Азия. Главкомандващите му познавали предварително всеки проход и всеки път. Но най-вече знаели кои са недоволните, предателите и потенциалните отстъпници, които лесно биха минали на тяхна страна. Така завземал град след град. Само за няколко години Митридат завладял почти цяла Мала Азия – решителна победа в резултат на добро разузнаване.

Рим разчитал на шпиони от самото си начало. Според Ливий още през 300 г. пр. Хр. консул Квинт Фабий Максим внедрил брат си, преоблечен като етруски фермер, в редиците на умбрийските си съперници, за да шпионира зад вражеските линии.

До изненадващото нахлуване на Ханибал и слоновете му в Италия век по-късно Рим винаги бил обект на чужда разузнавателна дейност. Ханибал имал агенти навсякъде и знаел всичко за заклетия враг на Картаген. Свои шпиони бил внедрил дори в сърцето на Рим. Неслучайно Катон завършвал всяка своя реч в Сената с гръмките думи: „Картаген трябва да бъде разрушен!“. Смята се дори, че някои от видните римски сенатори били платени агенти на Картаген.

Когато Сципион Африкански поел ръководството на римската офанзива срещу Ханибал през 210 г. пр. Хр., бил наясно, че трябва да проведе собствена разузнавателна дейност. Наредил на няколко свои центуриони да се дегизират като „роби“ и да придружат една мирна делегация във вражеския лагер. Като най-обикновени роби те можели да обикалят безпрепятствено и тайно да проучват вражеските позиции, численост и мощ.

За нещастие, един от нумидийците на Ханибал познал единия от войниците под прикритие. Сципион отрекъл твърдението и незабавно наредил обвиненият „роб“ да бъде публично бичуван като доказателство за робския му статут. Клетият Луций Статорий изтърпял това болезнено изпитание, проявявайки издръжливост и стоицизъм в служба на републиката. И прикритието му издържало. Подозрителните нумидийци били убедени. Иначе никой самоуважаващ се римски центурион не би понесъл или изтърпял подобно публично унижение. Понякога цената на разузнаването е болезнена.

По времето на Юлий Цезар през I век пр. Хр. вече ясно можем да открием първата действаща съвременна система за разузнаване, въпреки че тогава съществуващите римски разузнавателни организации били ръководени предимно от богатите – сенатори, търговци и политици. Например Крас, старши съдружник на Цезар и лихвар, създаде разузнавателна мрежа, покриваща цялата република, за да следи всяко действие, без значение дали е заплаха за Рим, или, по-важното за най-богатия човек в града, всяка промяна в пазарните сили, които влияели върху търговията на републиката.

Цезар превърнал тази мрежа в първата истинска „национална“ разузнавателна служба. Като успешен войник той осъзнавал колко е важно да има навременна точна информация за враговете си и бързо и сигурно да предава съобщения, за да пази плановете си в тайна. Книгата му „Галските войни“ съдържа безброй примери за събирането на разузнавателна информация, като най-забележителният е мисията на съгледвача му Гай Волусен във Великобритания през 55 г. пр. Хр., точно преди десанта на Цезар в Кент. Но тази организация работела повече в полза на Цезар, отколкото на Рим. Разузнаването, дори националното разузнаване, обслужвало по-скоро личните интереси на някой успешен пълководец.

След убийството на Цезар през 44 г. пр. Хр. мрежата преминала в ръцете на Октавиан, наречен по-късно Цезар Август. Като последен наследник на кървавата гражданска война Август не можел да остави нещата на случая. Той незабавно поел контрола над съществуващото военно и дипломатическо разузнаване и създаде мрежа от връзки в цялата империя, *cursus publicus*, която по-късно станала ядрото на имперските тайни служби. С хилядите си крайпътни станции покрай главните пътища тя позволявала на хората, данъците и сведенията да се придвижват бързо. Както Светоний обяснява:

За да може по-лесно и бързо да получава съобщения и да бъде уведомяван какво става във всяка провинция, отначало разположил младежи на равни интервали по военните пътища, а по-късно изпращал коли. Това му се сторило удобно, та в случай на нужда да може да разпита куриерите, които носели писма от самото място.

С тази мрежа Рим вече можел да надгради основите, поставени от Крас и Цезар, и да създаде имперска полиция и разузнавателна

служба за ранно предупреждение от всякакви заплахи за имперския трон, корупция и безредици в империята. Траян и неговите наследници усъвършенствали тази тайна служба. Те изградили мрежа от шпиони и доносници, която покривала цивилизования свят, за да си набавят сведения за сигурността в империята и търговията, както и за да съдействат на легионите, отбраняващи обширните граници. Тайните агенти били командвани от официални служители на разузнаването, наречени *спекулатори*, избирани измежду разузнавателни офицери от легионите, *фрументари*, чиято привидна роля била да снабдяват армията със зърно на добра цена.

Фрументариите били подпомагани от по-страховитите *перегрини*, чиито щаб се намирал в специални казарми на хълма Целий. Както подсказва и името им, перегрините действали като подвижна тайна военна полиция и правоприлагащ орган в цялата империя. Те бързо си спечелили „добрата“ репутация, характерна за всички подобни организации – съгражданите им ги мразели от сърце.

Ролята на перегрините като вид ранно Гестапо в големите градове започнала през I век сл. Хр., като една от набелязаните им жертви били християните. Всяко движение, което проповядвало равенство между роби и свободни граждани, както и съществуването на небесно царство, несъмнено представлявало сериозна заплаха за обществения ред в Рим и подкопавало вътрешната сигурност из основи. Фрументариите били натоварени със задачата да преследват тези опасни революционери.

Като почти всяка тайна полиция и служба за сигурност, обаче и фрументариите изглежда били лишени от въображение. Един ранен християнин – Дионисий, им се изплъзнал, като просто се скрил въщи. Този изключително хитър ход объркал тайните полицаи, които четири дни напразно търсили коварния и опасен разколник под дърво и камък. Дионисий в крайна сметка бил отведен на безопасно място от християнския „подземен свят“, което за пореден път доказва истината, че всеки репресивен режим поражда същото по решителност и находчивост съпротивително движение със свои собствени разузнавателни мрежи и шпиони.

Въпреки тази тайна служба, докладваща на императорския дворец, римската разузнавателна структура не се оказала особено ефективна. Много римски императори паднали от ръката на наемни убийци, вместо да издъхнат кротко в леглата си. По думите на видната историчка на нечистото минало на Рим професор Роуз Мери Шелдън: „Каква ирония, при цялата си репутация на строи-

тели на империя римляните не се научили да следят враговете си така, както се следили помежду си“.

С разпадането на Западната империя през 476 г. сл. Хр. оцелялата Източна империя останала да носи духа на Рим. Административните институции на Византия и династическите несгоди и сполуки през следващите хиляда години зависели най-вече от информираността или неинформираността на шпионската мрежа на Константинопол и доколкото се знае, тайната разузнавателна служба на Византия действително била много заета.

Продължителните битки на Византия до голяма степен се дължали на постоянната заплаха от исляма и наследниците на Пророка. Напиращият ислям гълтал голяма част от разузнавателната дейност на Константинопол, а мюсюлманският лагер векове наред поддържал обширна мрежа от доносници, агенти и шпиони. Най-добрите източници на информация били главните търговски пътища, които минавали през Близкия изток и свързвали Византия с Багдад.

Багдад, от своя страна, също толкова ревностно държал под око случващото се в собствените си граници. Твърди се, че абасидският халиф Харун ал Рашид, който управлявал между 786 и 809 г. сл. Хр. и бил увековечен в „Хиляда и една нощ“, често се дегизирал и бродел по улиците и пазарите на Багдад, за да се осведомява лично какво мислят хората за своя владетел. Или както Шекспир е казал: „Спят лошо самодръжците, защото короните им пречат във леглото!“. Всъщност използването на тайна полиция, за да се следят зорко възгледите на вярващите, винаги е било характерна особеност на ислямските държави и все още е приоритет за авторитарните ислямски лидери днес, както гражданите на Кайро, Дамаск, Багдад, Техеран и дори Истанбул знаят много добре.

Другата основна грижа на византийското разузнаване е свързана със стожера на разузнаването: сигурността. Главният проблем на контрашпионажа в Константинопол бил да пази тайната формула на страховитото им оръжие, гръцкия огън, да не попадне в ръцете на ислямските им врагове.

Гръцкият огън представлявал лепкава течна смес от нафта, течен битум, терпентин от борова смола, сяра и негасена вар. Той можел да се мята по хора и кораби в глинени стомни, да се изстрелва от катапулти и в подходящо разреждане дори да се изпръсква от сифони или тръби като огнехвъргачка. Горял с неугасим, всепоглъщащ пламък и можел да бъде загасен единствено с пясък,

урина или оцет – водата само го разгаряла повече. Малка стомна с гръцки огън, изстреляна като ръчна граната по група мавритански войници, подпалвала за секунди памучните им сюрка и ги превръщала в горящи човешки фенери. Гръцкият огън бил ефективно и ужасяващо „тайно оръжие“ – неслучайно мюсюлманските армии искали формулата му.

Ислямските шпиони от халифата толкова целеустремено се опитвали да открият тайната на поразяващото оръжие на Византия, колкото пазителите му от християнска Източна Европа го пазели. В продължение на няколко столетия формулата му била приоритет на мавританското разузнаване. Но въпреки системното измъчване на хиляди пленници през годините и примамването им с богатства и злато византийците успели да укрият ревниво пазената си тайна чак докъм 1100 г.

Другите големи разузнавачи на Средния изток по това време били фанатичните последователи на Хасан ибн Саббах, известни като „хашишини“. Името им произлиза от „хашиш“ не защото редовно консумирали наркотика, а защото, по мнението на умерените мюсюлмани от това време, само човек, дрогиран до неузнаваемост, можел да се държи толкова дивашки, колкото тях.

В непристъпната си крепост Аламут (в персийските планини на северозапад от Техеран)... Стареца държал голям брой дванайсетгодишни младежи, за които смятал, че ще станат храбри воители, и им разказвал истории за Рая като Пророка преди него... Винаги, когато Стареца искал някой да бъде убит, избирал между младежите най-силния и му нареждал: „Иди да свършиш това, което ти заповядвам, и ако се върнеш, ангелите ми ще те заведат в Рая. Ако умреш, ангелите ми пак ще те заведат в Градините на блаженството...“.

Марко Поло

Подобна секта разчитала почти изцяло на добро разузнаване и вътрешна информация за осъществяването на кървавите си деяния. Твърди се, че до XII в. Стареца от планината имал свой шпионин, доносник или платен агент „в шатрата на всеки владетел“.

При тази всеобхватна мрежа опитите да се унищожат хашишините все се оказвали безплодни. Отличната им разузнавателна служба ги предупреждавала предварително за всяко замислено